

DİLDE UZLAŞMA

Dr. Yalçın İZBUL

Diller tarihinin ortaya koyduğu bir yasa var: yaşayan, konuşulan her dil kesintisiz bir değişme içindedir. Bu değişme, dilin bünyesinde yaşadığı kültürün değişmesinden ileri gelmektedir. Olağan şartlarda, onunla uyumlu ve sınırlıdır.

Bütün değişme olaylarında olduğu gibi, dildeki değişme de toplumun çeşitli kesimlerinde farklı tepkiler doğmasına sebep olur. Kimi gruplar değişmenin önünde gitmekte, kimileri gerisinde kalmaktadırlar. Mevcut farklılıkların bileşkesi ise, dilin olağan ve sağlıklı değişme çizgisini izlemektedir. Bu bir uzlaşma çizgisidir.

Hızlı ya da yavaş, değişmekte olan bir kültür sistemi içinde kullanılan bir dilin sabit tutulabileceğini sanmak kadar, kültür değişmesinin organik bütünlüğüne ters düşen zorlamalarda bulunmak da yanlış bir tutum olur. Bilimsel bir yaklaşımın bize kazandırdığı dil anlayışı budur.

Son yüz yıl içinde istesek de istemesek de, kültürümüzün hızlı bir değişme göstermekte olduğunu inkâr edemeyiz. Millî devlet ve Cumhuriyet idaresinin kurulması, bu değişmenin sadece bir yönüdür. Türkiye, "Doğulu" ve "tarımcı" bir toplum olma niteliğinden, "Batılı" ve "sanayici" bir toplum olma hedefine yönelmiş bulunmaktadır. Millî kültürümüz, bir endüstri kültürüne dönüşürken kazandığımız yeni kavram ve değerlerle zenginleşiyor. Buna paralel olarak, dilimiz de hem gelişiyor hem değişiyor. Çünkü dil, içinde yaşadığı kültürün bütün kurumlarıyla organik bir bağ ve etkileşim içindedir.

Hemen belirtmek gerekir ki, kültürümüzün ve buna bağlı olarak dilimizin, bir değişme değil yeniden yaratılma içinde olduğunu sananlar, ya da öyle olmasını isteyenler de vardır. Bu kesim, kültür birikim ve mirasımızı temelinden inkâr veya red edebileceğimizi savunmak gibi yanlış bir değerlendirme içindedirler. Toplum hayatı üzerinde bütün tasarrufu eline geçirecek bir baskı grubunun bunu gerçekleştirebileceğini kabul etsek bile, sonuç bir

kültür fakirleşmesinden öteye gidemez. Dilde ihtiyaç duyulan yeni öğelerin dilin kendi kaynaklarından karşılanması başka şey, dile yerleşmiş öğeler üzerinde "bizden midir, değil midir?" tartışmasını yürütmek başka şeydir. Tabiidir ki, yeni kavramların, mümkün olduğu oranda, öz kaynaklardan karşılanması en tutarlı yoldur. Ancak, eski veya yeni, günlük konuşma diline yerleşmiş kelimeler üzerinde, şu veya bu kaynaklıdır düşüncesiyle, zorlamalara gitmek yanlış bir tutumdur. Genel bir öneri halinde belirtilebilecek bir özleşme eğilimi, ancak tabii bir akış içinde geçerlik kazanacaktır.

Kültürler arası temaslarda, bir dilin başka dillerden yeni kelimeler alması, bütün dünya dilleri arasında rastlanan ve yadırganmaması gereken bir eğilimdir. Batı uygarlığına yönelmiş bir ülke olarak, yeni kavram ve terim ihtiyaçlarımızın bir bölümünü bu uygarlığın dillerinden sağlamamız kaçınılmaz olmaktadır. Tıpkı daha önceleri Doğu uygarlıkları dillerinden de kazanmış olduğumuz kelimeler gibi. Bu konudaki aşırı sovence tutumlar, diller tarihinin ortaya koyduğu gerçeklere uymamaktadır.

Ancak, son yılların modası çeviri kitap furyası içinde, sorumsuz bir takım kişilerin ortaya koydukları, aceleye getirilmiş, dil kurallarının çiğnendiği, alışılmış söz ahenginin hiçe sayıldığı metinlere büyük ölçüde rastlanılmaktadır. Dile yeterince hakim veya saygılı olmayan bu kişiler, Türkçe'nin kendi kelime haznesini ve türetme kurallarını dikkate almadan, bazen yabancı bir kelimeyi olduğu gibi aktarmakta, bazen de kendilerince bir kelime uydurup metne yerleştirmektedirler. İşin üzülecek yönü, öz denetimden uzak bir takım basın ve yayın kurumlarının bu uydurmaca dilin geniş kitlelere ulaştırılmasına vasıta oluşlarıdır. Radyo, televizyon, gazete ve dergi idareleri gibi, kültür ve bilim hayatımızda etkili çevrelerden bu konuda daha büyük bir titizlik göstermelerini bekliyoruz.

Üniversitelerimizin bazılarında bilim ve eğitim dili olarak yabancı dilleri öneren ve uygulayan bir kısım bilim adamları ve eğitim kurumlarının içinde buldukları tutum da ayrıca üzücüdür. Unutulmamalıdır ki, geniş halk kitlelerinin kullandıkları dile özdeşleştirilmeyen bir kültür ve bilim dili, beraberinde getireceği umulan teknolojinin yerleşmesine ve yayılmasına bir engel teşkil etmekten öteye gidemez.

Biz, Türkçe'nin bir bilim dili olarak yetersiz olduğu, ancak teknolojik seviyedeki uygulamada kullanılabileceği yolundaki iddiayı geçersiz buluyoruz. Kanımızca, bilimsel araştırma ve çalışmalarını yabancı dillerde sürdürmeyi tercih edenler, veya Türk-

çe'nin bir bilim dili olarak geliştirilebilmesinin ön şartı olarak yabancı terminolojinin olduğu gibi aktarılmasını önerenler yanlış yoldadırlar. Savundukları düşünce, herşeyden önce, bilimin kendi insancıl felsefesine aykırıdır. Bir memlekette bilim ve teknolojinin birlikte yüceltilmesi isteniyorsa, halkın anladığı ve konuştuğu dil esas alınmalıdır.

Dil, bir milletin düşünce hayatının şekillenmesinde, inançlar sisteminin gelişmesinde ve sürdürülmesinde rolü olan en önemli kültürel unsurlardan biridir. Bunu çok iyi değerlendiren ideologlar, dile çengel atmak, onu kendi ideolojileri emrinde bir araç olarak kullanmak isterler. Türkiye'de, özellikle sosyal bilim alanlarında çalışan bilim adamları, değer yargılarıyla yüklü bir terim ve kavram kargaşası karşısında bunalmakta, biçim sorunlarına cevap aramaktan meselelerin özüne inememektedirler. İdeolojik tavırlardan kaynaklanan bu dil kargaşasının özlenilen kültür ve bilim ortamını geciktirmek gibi bir sonuçta düşümlenmesi son derece talihsiz bir gelişmedir.

Dil sorunumuzu çözümlayebilmek için, yıllardır sürüp giden kısır çekişmelere bir son vererek, konuyu gerçekten ait olduğu daha geniş kapsamlı bir kültür değişmesi perspektifi içinde değerlendirmemiz gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım içinde, kültür ve dil mirasımızın reddedilemeyeceği, inkâr edilemeyeceği kadar, geleceğe yönelik millî özlere de ortak çözümlere varabileceğimiz, varmak zorunda olduğumuz gerçeği de vurgulanmalıdır. Dil tartışmasında taraf olan bütün grupların üzerinde fikir birliğine varabilecekleri konular ve kıstaslar vardır: dilimizin zenginleştirilmesi, bir bilim dili olarak geliştirilmesi, yazı dilinin konuşma dili tabanına oturtulması gibi. İtiraf etmek gerekir ki, bugün Türkiye'de bazı çevrelerce oluşturulmak istenen kültür ve bilim dili, en azından haklı bir benzetmeyle karşı çıktıkları "saray çevrelerinin" dili kadar sunî ve halk tarafından anlaşılabilir bir dildir.

Dil konusu, bir milletin kültür hayatında oynadığı önemli rol sebebiyle, yalnız dilcilerin değil, bütün eğitimci kadroların titizlikle üzerinde durmaları gereken bir konudur. İdeolojik çıkmazlardan ve biçimcilikten kurtulularak, toplum hayatımızın hiç olmazsa asgarî müşterekleri çerçevesinde samimi ve tutarlı bir çalışmaya girişmek gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz durumdan bizi ancak bilimin ışık tuttuğu çizgide, akılcı ve uzlaşmacı bir yaklaşım kurtarabilecektir.